

Ikuinen kaupunki

HANNU RAITTILA

”Pyöri, pysy kolossasi, älä kuumene!” Lauri Viita kiteytti teollisen prosessin perusteet, mutta viittasi itse asiassa moderniin kaupunkielämään. Kaupunki syntyi kauppapaikaksi. Teollistuminen teki siitä tuotannon keskuksen. Nyt kauppa siirtyy kehäteille ja teollisuus kehien ulkopuolelle kehitysalueille sekä kehitysmaihin. Kaupungista tulee elämystuotteistamo ja asumislaitte. Se on ihan kone.

Kaupunkielämä on loputonta vimmattua liikettä. Urbaani liike ei kuitenkaan ole dynaamista. Se ei vie mihinkään. Kaupungilla on mekaaninen liikelogiikka. Sen liikkeellä on suljetut radat kuin koneenelimellä, joka tekee työtään rajatussa tilassa. Kaupungin liike heiluu kiertokangen tavoin alakulokohdasta yläkulokohtaan tai se pyörii silmittömällä kierroksilla paikoillaan kuten hyvin laakeroitu akseli. Kaupungin elämää kuvaa edestakaisen, mutta mihinkään etenemättömän liikkeen käsite, syke.

Syke ei sammu eikä oikea kaupunki muutu. Aito kaupunkilainen on perinnetietoinen konservatiivi. Oikeassa kaupungissa ihmisen pitää voida asioida koko elämänsä samassa kivijalkamyymälässä tai korttelikahvilassa. Koskaan ne eivät saa muuttua. Oikean kaupungin oikea asukas raivostuu, kun Bronxin Yankee-stadium remontoidaan. Siellä hän on isänsä kanssa nähnyt jo kaksikymmentäluvulla kaikki kotijoukkueen baseballmatit. Siellä Babe Ruth ylitti ihmisen pojan mahdollisuuksien rajat ja löi pallon yli katsomon.

Jos Helsinki olisi oikea kaupunki, voisi isoisä mennä pojanpoikansa kanssa palloilemaan Väiskin tai Brahen kentälle, samalle hiekalle, jolla hän itse pelasi pienenä poikana. Kenties voikin, ehkä Helsingistä on kaikessa hiljaisuudessa tullut oikea kaupunki. Sellaisesta pitää löytyä ravintoloita, jotka kestävät järkähtämättömän samoina nuoren ihmisen ensivisiittistä hänen muistotilaisuutensa ja pysyvät vielä, kun hän jo makaa Malmin tai Honkanummen hietalehdossa, aina kolman-

teen polveen hänen jälkeensä tai vieläkin kauemmin ikuisiin aikoihin asti.

Oikea kaupunki on nimittäin itsestään selvästi ikuinen kuin Rooma. Helposti sieltä pitää löytää neljäsataa vuotta yhtäjaksoisesti toimineita olutputia kuten Prahasta. Kapakan kellarissa pannaan olutta oluen puhtaudesta vuonna 1516 annetun asetuksen mukaisesti ja tullaan panemaan tuhannen vuoden kuluttuakin. Kaupunki on lopullinen totuus elämästä ja asumisesta. Se on oluen tai cafe latten tavoin valmis asia, joka ei koskaan enää muutu miksikään. Olisi kaupungin idean vastainen absurdateetti vaatia, että sen pitäisi kehittyä. Ei oluiden ja kahvijuoimien valmistuksessakaan pyritä kehittämään ja parantamaan tuotetta, vaan pitämään se äärimmäisen tarkasti samana.

Kaupunki eristää itsensä luonnosta kumoamalla vuorokauden- ja vuodenajat. Se valaisee yönsä ja lämmittää talvensa. Siksi aito helsinkiläismies ei ainoana kuudennenkymmenennen leveyspiirin pohjoispuolella elävistä Homo-suvun edustajista pidä milloinkaan pitkiä kalsareita. Aitouden takuiksi hän ei poistu kaupungistaan. Muualla hän jäätyy.

Oikea kaupunkilainen on huoneihminen, joka elää kahdenkymmenen yhden celsius-asteen tasalämmössä eikä sen vuoksi tarvitse päällysvaatteita säätä vastaan. Ideaalikaupungissa ei ole säätä. Se on eliminoitu kuin satunnaistekijät luonnontieteellisestä havainnemallista tai teollisuusprosessista. Oikea kaupunkilainen ei edes huomaisi, jos koko kaupunki ammuttaisiin avaruuteen. Kaupunki on näet vakioitu kyberneettinen organismi. Se toimii planetaarisen systeemin lailla ikuisesti, kunhan vain sisään virtaa riittävä määrä raaka-ainetta sekä energiaa ja prosessin synnyttämä kuona ja hukkalämpö johdetaan ulos.

Kaupunki on luonnon vastakohta ja siksi kaupunkilainen on lähtökohtaisesti luonnonsuojelija. Tilankäytössään kaupunki syrjäyttää oman tila-

vuutensa verran luontoa ja muuttaa sen antiluonoksi, mutta muun luonnon se jättää sikseen. Sama koskee oikeaa kaupunkilaista. Hän pysyy kaupungissa eikä mene milloinkaan luontoon sitä kokemaan eli häiritsemään ja sotkemaan kuten luonnonystävä puhumattakaan niistä ihmisistä, jotka asuvat haja-asutettuina kaupunkien ulkopuolella. Yksi ainoa maaseudun perhe voi viedä luonnolta kahdenkymmentuhannen asukkaan kaupunginosan kokoisen maa- ja ilma-alan. Suomessa on saaria, joissa muutama vakituisesti asuttu talo hallitsee tilavarauksenaan Helsingin suuruista elonkehän kappaletta.

Koska kaupunki edustaa teollisesti optimoitua asumisen mallia, se saavuttaa monikymmenkertaisen kuormitussäästön verrattuna tehottomaan ja tolkuttomaan haja-asutukseen. Kaupunki on ekologinen keskitysleiri, joka ei tarvitse vartijoita, koska sen kulttuuriseen koodiin kuuluu leirissä pysymisen ihanne. Lisäksi kyseinen kulttuurikoodi eli urbanismi edellyttää kaupungissa pysytteleminen säännön vakuudeksi luontoon sijoitautuvan maaseudun halveksuntaa. Siinäkin mielessä kaupunkia on pidettävä ihmiskunnan nerokkaimpana luontoa säästävänä keksintönä.

Suomi on väkimääräänsä nähden laaja maa, mutta nykyisen väestönsä johdonmukaista hajauttamista se ei kestäisi. Tasan kuusikymmentä vuotta sitten Suomesta ryhdyttiin ohjelmallisesti tekemään haja-asutettua valtakuntaa. Hetkeksi maa saatiinkin kauttaaltaan asutuksi. Kaikkialle ulottuva ihmisen läsnäolon aalto levisi, saavutti noin kymmenessä vuodessa ääripisteensä ja alkoi paeta. Pika-asutuksen taittuminen maaltapaoksi käynnisti historiallisen Suomen suurimman väestönsiirron, jota on alettu kutsua suureksi muutoksi.

Sodanjälkeinen asutustoiminta, maaltapako, kaupungistuminen ja modernisaatio jälki-ilmiöineen osuivat yksiin suurten ikäluokkien elämänsäkaaren kanssa. Suuret ikäluokat ovat kokeneet isomman muutoksen kuin kukaan muu tässä maassa milloinkaan. Valtavampaa muutosta ei kukaan ole kokenut koskaan missään. Suurten ikäluokkien kohdalle sattui nimitäin tässä maassa ne muutokset, jotka tapahtuvat ihmiskunnan historiassa vain kerran.

Siirryttiin tasalämpöisiin huoneisiin. Otettiin käyttöön sisävesat ja suihkut. Kolme miljoonaa vuotta ihminen ja sen välittömät edeltäjät olivat kykkineet sään armoilla. Vielä kuusikymmenluvun alussa enemmistö suurten ikäluokkien nuoru-

rista teki talviset tarpeensa pakkasessa kuin eläin. Sitten tulivat talon lämpimään rakennetut vesiklosetit. Sellaista sattuu ihmiselle vain kerran lajin historiassa, jos toki myös yksilökohtaisesti. Tämä ainutlaatuinen kokemus osui juuri suurten ikäluokkien kohdalle. Ihmisen suku saa elää maapallolla vaikka miljoona vuotta eikä mikään tuleva polvi voi enää kokea vastaavaa kehitysaskelta. Sanoinko miljoona? Pannaan saman tien kolme.

Ei lattesukupolvikaan silti aivan vaille kokemuksia jää. Se sai kokea latten tulemisen. Heidän jälkeläisensä eivät voi kokea enää samaa, koska latte voi tulla vain kerran. Kun se kerran tulee, se pysyy eikä muutu. Täsmälleen samanlaista maitokahvia me juomme vielä neljännellä vuosituhannellakin, aivan kuten istumme lämpimissä kaakelikopeissa posliinipytyillä. Kulkuvälineiden uudet mallit vierivät ja viestintävälineiden sukupolvet vaihtuvat, mutta maitokahvin, oluen ja vesiklosetin kaltaiset elementaariset asiat eivät horju. Ne pysyvät samoina yhtä kauan kuin homo sapiensin anatomia.

Suurin kaikista on kuitenkin sisävesä ja sen sodanjälkeiset ikäluokat saivat ikuisiksi ylisukupolviseksi perintömaakseen. Sen vuoksi ne ovatkin suuria. Miespolvet syntyvät ja miespolvet kaatuvat, mutta lämmitetyssä vesiklosetissa me totisesti tulemme asioimaan ajasta aikaan. Miljoona vuotta saa mennä mailleen eikä tämä asia kehity miksikään. Sama pätee putkista virtaavaan kuumaan veteen ja plus kahdenkymmenen päälle lämmitettyihin huoneisiin, jotka pitävät tasaisen vedottoman lämpönsä yöllä ja päivällä, tyynellä ja tuulella oli kesä tai talvi. Suihku on suihku aivan kuten latte on latte ja olut on olut. Ne keksitään vain kerran ja kaupungin tavoin ne pysyvät sen jälkeen ikuisesti samoina, aamen.

Aito kaupunki ei muutu miksikään, mutta Suomen sodanjälkeinen maaseutu oli dynaamisen kehityksen ja vilisevän muutoksen näyttämö. Mikään siellä ei pysynyt hetkeäkään samana. Heinäseipäät vaihtuivat kalapuikon mallisiksi puristeiksi muuttuakseen hetken päästä puolen tonnin pyöröpaaleiksi. Kuhilaat ja riihet korvattiin maamoottorin käyttämällä kasmasiineilla ja kohta niiden tilalla oli niittotyön ja puinnin yhdistävä keksintö, joka liikkui kumipyörillä peltojen päällä kuin Jumalan henki.

Pika-asutussuomen kultainen aika mahtui yhteen vuosikymmeneen. Se oli yhtä lyhyt ja kiihkeä kuin Nylon Beatin ura. Risuaidasta tuli sähköpaimen, päreistä peltikatto ja uuninpankosta läm-

mitetyt lattiaklinkkerit. Tuli tie ja vei mennessään kolmesataatuhatta ihmistä. Mustaherukkamehu oli vaihtunut Merlot-rypäleeseen, kun suurten ikäluokkien pojat ja tyttäret löysivät kaiken jälkeen itsensä petromaksin hämyisen rintamamies-talon kellarin sijasta Strasbourgin sähköllä valais-tun lentokentän tax-free-myymälästä.

Ei kaupunkilaiseen liikkumattomuuteen pää-
tynyt hillitön liike suinkaan sodan jälkeen alka-
nut. Suomen urbanisoituminen oli käynnistynyt
jo paljon aikaisemmin, vuonna 1870. Takana oli-
vat edistyksellisen kuusikymmenluvun taloudelliset
ja yhteiskunnalliset uudistukset: elinkeinova-
paus, ulkomaankaupan rajoitusten purkaminen,
rahauudistus ja valtiollisen elämän käynnistymi-
nen. Heti perään olivat tulleet nälkävuodet. Niiden
jälkeen Suomi ei ollut enää entisensä. Se alkoi
kasvattaa kapitalismia ja kaupungistua.

Kun Suomi oli köyhä maa ja harvaan asuttu, pi-
ti kapitalismi ja kaupungistuminen toteuttaa vä-
hien pääomien ja yhtä vähäisen väestötiheyden
ehdoilla. Eipä mitään, historia löytää aina kei-
nonsa. Se antoi kansallisuusaatteen rantautua
Suomeen ja vaikuttaa, ei toki koko kansan, vaan
sen muutamien edustajien päässä. Siellä se ki-
hisikin kuten yhdeksänkymmentäkuusiprosentti-
nen sprii muutamaa vuosikymmentä myöhem-
min. Kansallisuuttamusta riittävästi nautittuaan
fennomaanit lähtivät ylioppilaslakit päässään Suo-
men maaseudulle ja muuttivat sen ideologiseksi
kaupungiksi.

Sananlevittäjät löivät tynnyreistä pohjat auki ja
kansalle alettiin juottaa aatteita kuin sahtia häis-
sä: kansallisuusaatetta, nuorisoseura-aatetta, työ-
väenaatetta ja osuustoiminta-aatetta. Kun väki oli
kaiken juonut, se ei ollutkaan enää mitään ikia-
kaista maalaisrahvasta, vaan kansalaisia, yhteisen
poliksen eli kaupungin asukkaita. Fennomaanit
olivat uusia sanoja keksiessään niin kansan ja sen
kielen lumoissa, että he johtivat yhteiskunnan jä-
senyyttä ilmaisevan käsitteenkin samasta lähteestä.
Ei muissa kielissä mitään kansasta puhuta.
Niissä kerrotaan asian ydin: kansalaisuus on kau-
punkilaisuutta kuten ranskan citizen tai englan-
nin citizen suoraan sanovat.

No eihän oikeaa kaupunkia ja urbaania kult-
tuuria sillä saada, että ne projisoidaan ideologise-
na postulaattina historian päämaaliksi, jota kohti
kansa vaeltaa kuin sinne mihin Uuden Jerusale-
min on luvattu laskeutuvan. Kapitalismi ja kau-
punkikulttuuri kehittyivät ensin melkein pelkän
uskon varassa enintään toukka-asteen saavutta-

neina ja itsenäisenkin Suomen ensimmäiset vuo-
sikymmenet ne kasvoivat kuin keskonen kaapis-
saan. Oikeastaan suomalainen kapitalismi ja kau-
punki alkoivat muuttua ideologiasta todellisuudeksi
vasta, kun ne tuupattiin kylmään maailmaan
1980-luvun lopussa.

Yksi iso hyppäys siinä välissä kyllä tapahtui, ni-
mittäin toinen maailmansota. Se on suurin yksit-
täinen modernin ja urbaanin sykäys 1900-luvun
Suomessa. Sota oli valtava korpiin hajasijoitettu
kaupunki. Olihan fennomaanien agitoima ja kan-
sakoulunopettajien valvoma maaseutukin ollut
ideologinen kaupunki, mutta sota toi mukanaan
aidon kaupungin peruspiirteet: ulkopuolisen huol-
lon, teollisen organisaation ja vieraantuneen työn.
Sosiaalishistoriallisesti tärkein asia oli sotakoke-
muksen nuorten miesten päähän jättämä jälki.

Sota repi rikki agraarisen kotikutoisuuden. Äi-
din kotona omista villoista tekemät sukut vaihtu-
ivat tehdastekoisiksi flanellinkappaleiksi. Ruoka
ei tuotettukaan yhtäkkiä itse. Sitä tehtiin yh-
dellä kertaa kahdellesadalle miehelle kuin teh-
taassa. Sepän tekemät käsityökalut vaihtuivat ko-
nepistoolin kaltaisiksi teollisesti tuotetuiksi auto-
maattikojeiksi. Ilmaliikenne oli yhtäkkiä arkipäi-
vää autoilusta puhumattakaan. Täysin kaupun-
gin tapaan huollettu ja organisaatioltaan muu-
tenkin urbaani kenttäarmeija oli väestöön suh-
teutettuna isompi kuin Helsingin, Espoon ja Van-
taan kaupungit nykyisin.

Sodan jälkeen Suomessa toteutuivat kaikki mil-
joonakaupungin klassiset ongelmat. Ennakoima-
ton väkivalta saavutti tilastoidun huippunsa. Ti-
lastojen ulkopuolelle siitä jäi se pahempi osa. So-
danjälkeinen Suomi oli täynnä sanomalehtien
pikku-uutisia, joissa kaksi miestä lähti tukkimet-
sään ja vain yksi tuli takaisin, kun toinen oli jää-
nyt vyöryvän pinon alle. Sitä suomalainen kirjali-
suus tai draamataide ei ole vielä kertonut, mitä
metsässä tapahtui.

Sodan aikana ja varsinkin sen jälkeen koettiin
maan historian pahin huumeepiikki. Suomi oli
täynnä kovia huumeaineita, muita ei silloin
tunnettukaan. Jatkosodassa jokaisessa pataljoonassa
ja patteristossa oli niin paljon opiaatteja, et-
tä niiden haltijaa sanottaisiin nykyisessä katu-
kielessä kilometriksi. Amfetamiinista en kovin
pitkään edes puhu. Sitä jaettiin pervitiini-nimise-
nä käsikauppalääkkeenä aspiriinin tapaan.

Pari vuotta sitten kerrottiin Helsingin Sano-
missa Suomen ensimmäisestä yliannostuksesta:
Takaä ajettu kaukopartiomies muisti pusakan tas-

kussa olleet pervitiinit, huitaisi niitä rukkaskädelä naamariinsa ja hiihti saman tien kavereiltaan näkymättömiin. Viikon Pieningässä, Euroopan unionin suurimmilla salomailla, harhailtuaan sisäsi palasi omille linjoille ilman toista hanskaa. Seitsemään päivään hän ei ollut muuta syönyt kuin lunta ja yhden raa'an kuukkelin. Tiedetäänhän tämä jo nykyajan reivaajista: ateriat tahtovat jäädä väliin. Kiva stoori, mutta tuskin ne ensimmäiset överit olivat.

Sodan jälkeen urbanisoituneen Suomen ideologiset kadut olivat täynnä räjähtävään väkivaltaan alttiita kulkijoita. Morfiinikoukkuun jääneet haavoittuneet ja pervitiiniin rintamalla tottuneet nistit muodostivat nykyiseen nähden moninkertaisen huumeongelman. Neljäkymmenluvun loppulla Suomi oli heroinistien määrällä mitattuna urbaaneimmillaan. Kaikkivaltiaan avulla siitäkkin selvitettiin, mikä olisi hyvä tänä päivänä muistaa siinä missä veteraanien muutkin teot.

Ei tarvinnut vetää kamaa tai haavoittua päähän muuttuakseen mieleltään toiseksi kuin oli ennen sotaa ollut. Sodan antaman urbaanin sykäyksen saaneet miehet pika-asutettiin hajalleen pitkin maaseutua. Siitä alkoi vimmattu sosiaalishistoriallinen pyörremyrsky, joka paiskoi suuret ikäluokat uusiin ammatteihin ja asuinpaikkoihin kuin tähdet Linnunradan tuuleen.

Nyt liike alkaa loppua ja valmiiksi tullut maa asettuu asentonsa löytäneen kissan tavoin paikkoilleen makaamaan. Fennomaaninen ideologinen projekti saavuttaa päätepisteensä ja koko

maasta tulee läpeensä urbanisoitunut. Maaseutu on yksi suuri hajautettu kaupunki ja kaupungit osistaan muodostuvien kylien maaseutua. Liike lakkaa ja taistelu taukoaa. Pyrkimykset loppuvat ja päästään lopulliseen olotilaan. Ei tarvitse enää sanoa, sitten kun.

Sitten kun se on saavutettu voi elämän nähdä kokonaisuena. Ei kannata mennä naimisiin, kun kuitenkin erotaan. Ei ole mitään syytä riidellä, kun riita päättyy joka tapauksessa sopuun. Mitään ei kannata sopia, sillä sopu särkyy aina. Mitä se auttaa ihmistä, jos hän ostaa uuden auton? Uusi auto on kymmenen vuoden päästä vanha ja kun menee toinen vuosikymmen on koko auto hävinnyt materiaalin kiertokulkuun, sinne minne kaikki katoaa. Eikä kulu juuri pitempään kun ihminen itse on kuollut eikä kukaan häntä muista, kun on kevät ja alla uusi auto.

Mitä se hyödyttää ihmistä kaupungissa, mitä se kannattaa? Miksi pitäisi aamulla herätä, kun kohta on kumminkin ilta? Onko järkeä kehittää uutta puhelinta, kun se kuitenkin on huomenna vanha? Mitä varten piiskaisi tehtaansa valmistamaan kuusi miljoonaa kännykkää päivässä, kun kymmeneen miljoonaan ei kuitenkaan koskaan päästä. Ja kun päästään, ei kymmenestä saa enää samaa hintaa kuin kuudesta nyt. Ja mitä sillä rahallakaan, kun kumminkin erotaan. Eikä tuo kännykkä ole nyt oikein mikään, puhuu sitä ilman puhelintakin. Elinkeinoelämää tars puolustaa, mutta jos joku sellaisella elämällä jotain tekee, niin vieköön perkele.